

EEN BEELD
IS ALTIJD EEN MENING

basisschool

Een enkele keer praten over televisie is nog geen audiovisuele vorming. Dat is de overtuiging van Henk Smits van de 2e Openbare Montessori-school in Amstelveen. Hij beschrijft in dit artikel hoe hij met zijn collega's van kleuter- en lagere school het begrip vorming serieus neemt, waar het gaat om de taal van het beeld. Beschreven wordt hoe de leerlingen vooral veel zelf bezig zijn met het in beeld brengen van hun eigen werkelijkheid. Ze leren daarbij de technieken te bedienen die ook in de wereld van de massamedia veel worden toegepast.

Ieder kind krijgt dagelijks feiten, meningen, gevoelens, ideeën en opvattingen aangeboden door de massamedia. De school zal de leerling in de gelegenheid moeten stellen de vaardigheid te ontwikkelen om de aangeboden informatie in de vorm van feitelijke mededelingen, meningen, opvattingen, ideeën, gevoelens kritisch te bezien. De manier waarop informatie door de audiovisuele media wordt aangeboden kan men leren doorzien, de bedoelingen er achter leren herkennen en op hun waarde schatten.

De leerling zal inzicht moeten ontwikkelen in de wijze waarop audiovisuele mededelingen overkomen. Hij zal gevoel moeten krijgen voor het specifieke van de audiovisuele communicatievormen. Dit alles zal een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een kritische houding ten opzichte van de aangeboden informatie; een houding die kan leiden tot een beter inzicht in de audiovisuele informatie, zowel in de school als daarbuiten. (Vgl.

nota van de gemeente Amsterdam, 1977.)

In de onderwijspraktijk betekent het, dat je kinderen materiaal aanbiedt waarbij ze moeten nadenken over vragen als:

- Wat betekent het om ontvanger van informatie te zijn?
- Hoe presenteren de zenders hun boodschappen? Wat is hun bedoeling?
- Hoe verkrijg je informatie die je nodig hebt?
- Hoe kun je zenders benaderen?

Het vinden van geschikt materiaal om de kinderen aan te bieden is (nog) een zaak van experimenteren. In Zaandam is een tweetal scholenkoppels bezig met een meerjarenproject om te trachten een systematische leergang tot stand te brengen. De stichting Audiovisuele Vorming te Amsterdam produceert materiaal voor de scholen.

Op de Montessori-kleuterschool 'De gouden

kraal' en de Tweede Openbare Amstelveense Montessori-school laten we de kinderen met beeld en geluid werken. Iets van onze ervaringen volgt hieronder.

Praten over platen

Met de kleuters doen we vooral waarnemingsoefeningen. We bespreken eerst een aantal foto's, waarbij duidelijk moet worden dat een foto maar een klein stukje weergeeft van alles wat je om je heen ziet. De kinderen krijgen een houten plankje met een gaatje erin. Met dat 'fototoestel' kunnen ze rond gaan kijken. Ze zien dan steeds een klein stukje van wat er om hen heen is.

Later gaan de kleuters echte foto's maken. Op de automatische kleinbeeldcamera's hoeft alleen door middel van symbolen de afstand ingesteld te worden. We gebruiken een snelle (27 din) film, zodat niet met een flitser gewerkt hoeft te worden. De gemaakte foto's worden besproken.

Waarom heb je dat uitgekozen? Staat alles erop wat je erop wilde hebben?

In de volgende fase gaan we gericht opnamen maken. Eerst bedenken wat je wilt opnemen en dan pas gaan proberen of je het kunt. Andere kinderen kunnen hierbij worden ingeschakeld om bijvoorbeeld iets uit te beelden. Allerlei begrippen komen ter sprake, groot, klein, dichtbij, voor, achter, links, rechts.

Ook kan er een fotoreeks gemaakt worden. We proberen de kinderen essentiële momenten uit een gebeurtenis vast te laten leggen. Dat kunnen de belangrijkste momenten van een toneelstukje zijn of bijvoorbeeld een voor de kinderen herkenbare gebeurtenis als de wasbeurt van de schildpad.

Als mogelijke paralleloefeningen noemen we: het vertellen naar aanleiding van een afbeelding (wat zie je allemaal?) of het in volgorde leggen van een serie plaatjes, zodat ze een verhaaltje vormen.

Van de door de kleuters gemaakte fotoreeks wordt ook een werkje gemaakt. Andere kleuters kunnen de plaatjes in volgorde leggen en er hun eigen verhaal bij vertellen.

Al deze activiteiten dragen bij tot de ontwikkeling van de zintuigen en de motoriek: de camera in een bepaalde stand houden, stilhouden, ergens bewust gaan staan of liggen. Ook worden vaardigheden ontwikkeld die gericht zijn op de communicatie. Je kunt iemand anders iets vertellen door hem een plaatje te laten zien.

afbeelding 1

Met de wat oudere kinderen praten we over platen en plaatjes. Hiervoor zijn de (geschiedenis)-vertelplaten of foto's uit tijdschriften en kranten goed te gebruiken. Steeds terugkerende vragen zijn:

Wat zie je? Waar is het en waaraan kun je dat zien? en: Wanneer is het en waaraan kun je dat zien?

De kinderen ontdekken dat zulke afbeeldingen op allerlei manieren geïnterpreteerd kunnen worden. Beelden roepen bijna altijd gevoelens op; kleding en attributen zijn hierbij een bepalende factor. Op afbeelding 1 geven de bril en de wijze waarop de sigaar wordt gerookt het gevoel dat de afgebeelde persoon een zelfvoldaan mannetje is. Als je iets meer weet van een plaatje, is je interpretatie ook heel anders. Kinderen zullen bij afbeelding 2 een ander beeld krijgen dan volwassenen, die weten wanneer en waar deze foto gemaakt is. Als je voor een ander een foto maakt waarmee je iets wilt overbrengen, is het dus belangrijk dat je weet wat de ander al weet. We noemen dit het referentiekader.

Niet alleen praten we over afbeeldingen, we gaan er ook mee aan het werk. In groepjes maken we collages. Vooraf moeten de kinderen bedenken welke boodschap ze willen overbrengen. Kinderen kiezen meestal een boodschap met een moralistisch karakter: 'Roken is slecht voor de gezondheid' of 'Rijke mensen geven te weinig aan mensen in arme landen' of 'De natuur verdwijnt'. Bij de andere kinderen gaan we na of de bedoeling van zo'n collage is overgekomen.

afbeelding 2

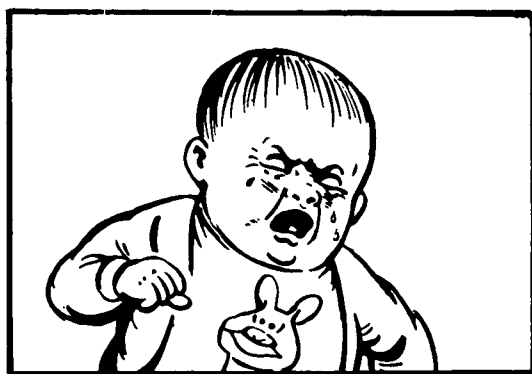
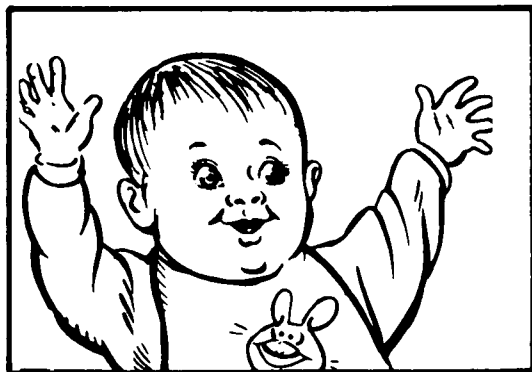
De kinderen komen zo tot de ontdekking dat bepaalde elementen in hun onderlinge rangschikking ervoor zorgen dat hun boodschap al dan niet overkomt.

Ook de reclameboodschappen komen ter sprake. Bij reclame-afbeeldingen gaat het meestal om één duidelijke boodschap. Als men het essentiële element wegneemt of vervangt door een ander, wordt de boodschap onduidelijk.

Bij het meervoudige beeld gaan andere factoren bij de interpretatie meespelen. De kinderen ontvangen in groepjes twintig plaatjes, waarmee ze zelf een verhaal mogen maken. Er blijkt dan al snel dat ze met dezelfde plaatjes verschillende verhalen kunnen bedenken door ze in een andere volgorde te leggen. Zo kan een verhaaltje van drie beelden (zie afbeelding 3) verschillende verhaaltjes opleveren (bijvoorbeeld: 1-2-3, of 3-2-1, of 2-1-3, of 2-3-1). Een aantrekkelijke methode om zelf een verhaaltje te tekenen is het werken met krasdia's. Kleuters kunnen dit al.

Benodigdheden: Dia-raampje, plakband van 25 mm en viltstiften. Over één kant van het raampje zit plakband. Op de gladde kant kan men met een viltstift tekenen. Bij het projecteren komt het kleine tekeningetje groot op het scherm. Je kan de tekeningen op allerlei manieren verwerken, het is bijvoorbeeld goed mogelijk een bekend verhaal of gedicht te visualiseren. De oudere kinderen kunnen er een geluidsband bij maken,

afbeelding 3

compleet met achtergrondgeluiden en zelfgemaakte muziek.

Ook stripverhalen confronteren met manieren van vertellen. Uit bestaande stripverhalen kun je een gedeelte laten zien en er één of twee beelden uit weglaten. De kinderen kunnen het ontbrekende beeld invullen. Zo kunnen ze ervaren hoe een enkel beeld een verhaal sterk kan beïnvloeden. Een verhaal kan je ook zelf bedenken en zelf fotograferen. Bedenk daarbij steeds weer welke beelden nodig zijn om de bedoeling van het verhaal te laten overkomen.

Op pad met apparatuur

Bij het vervaardigen van een geluids-diareeks gaat het om twee zaken:

- zelf op onderzoek uitgaan om informatie te verzamelen over een onderwerp waarover je iets te weten wilt komen en
- die informatie zo in een geluids-diaserie verwerken, dat je andere kinderen op een begrijpelijke wijze informeert.

Als een groepje kinderen een onderwerp heeft

vastgesteld (kaasfabriek, bakker, Schiphol, toneelspeler, bloemenveiling, muziekschool, bejaarden) zoeken ze op school eerst naar informatie in boeken. Ze maken afspraken en bereiden de interviews inhoudelijk op school goed voor. Ze nemen een draaiboek mee, waarin staat welke beelden ze zeker willen vastleggen. Ter plekke vinden ze dan vaak zoveel interessante dingen, dat ze dit draaiboek maar ten dele volgen.

Dan gaan ze met cassette-recorder en fototoestel op pad. De taken worden verdeeld, zodat ieder kind wat te doen heeft. Als na het ontwikkelen de dia's op school terugkomen, sorteren de kinderen ze en leggen ze ze in een bepaalde volgorde. Ze beluisteren het interview en noteren alles in een overzichtelijk draaiboek. Commentaar en muziek komen nu samen. Een advies: niet meer dan 25 seconden geluid per beeld. Dat maakt het bekijken van de diaserie aantrekkelijker.

Voordat ze deze geluids-diaserie gemaakt hebben, hebben de kinderen al uitgebreid met cassette-recorder en het fototoestel gewerkt, zodat ze geen extra uitleg nodig hebben.

Het vastleggen van een filmverhaal is meer een groepsactiviteit. Daarbij houden we een paar dingen goed in het oog:

- de technische voorbereiding moet zo eenvoudig mogelijk zijn. Dus alleen maar de aan/uitknop van de camera en het instellen van de afstand is belangrijk;
- elk kind komt met alle activiteiten aan de beurt. De film wordt steeds in gedeelten door een paar kinderen opgenomen, geregisseerd en afgewerkt.

We beginnen met een proeffilmpje. Ieder kind van de groep mag één minuut filmen. We bespreken het proeffilmpje samen op de inhoud: Staat erop wat je erop wilde hebben? Zo niet, hoe zou dat komen? Staat er iets op wat je niet erop wil-

de hebben?

We vertellen meteen iets over camerastandpunten en het beeldkader. Dan gaan we een verhaal bedenken. Dat is de moeilijkste fase van het filmproject, want steeds weer moet je vragen: kun je dat in beelden vertellen?

Vervolgens gaan telkens twee kinderen een deel van het verhaal uitwerken. Het volgende tweetal werkt door op wat de vorige hebben geschreven. Zo ontstaat een draaiboek waaraan iedereen heeft meegewerkt. Kleding en decors worden ontworpen en gemaakt. Als de film ontwikkeld is kijken de kinderen er enige malen naar en beslissen ze wat in de film blijft en in welke volgorde. De kinderen monteren het deel van de film dat ze zelf hebben opgenomen. Zo doet ieder kind erva-

ring op met de viewer en de plakpers.

In eerste instantie telt niet het resultaat maar het feit dat alle kinderen de gelegenheid krijgen alle fasen van het proces mee te maken.

Als voorbereiding op het monteren krijgen de kinderen een lang stuk film, dat op een kermis is gemaakt. We vragen ze waar ze aan denken bij kermis (snelheid, licht, rondzwaaien, veel mensen, enz.). Uit die lange film mogen ze dan een minuut knippen en zo aan elkaar plakken dat het begrip kermis duidelijk naar voren komt. De op deze manier door de kinderen zelf gemaakte film wordt na de oefening vertoond.

Andere activiteiten

Er zijn op onze school nog meer activiteiten waarbij audiovisuele vorming een rol speelt. We maken met behulp van de bandrecorder 'school-radiokranten' en enige malen per jaar maken we met de videocamera een 'schooljournaal'. Belangrijke dingen in de school leggen we vast. We houden vraaggerekjes, enz.

Dat de sociale vorming bij al deze activiteiten een enorme rol speelt, zal uit bovenstaande beschrijvingen duidelijk zijn. Wie in de school aan de slag wil om kinderen te laten werken met de taal van beeld en geluid, hoeft echt niet te wachten totdat

alle beschreven apparatuur aanwezig is. Foto's en ander beeldmateriaal (te verkrijgen bij de Stichting Audiovisuele Vorming te Amsterdam), dia-raampjes en breed plakband en een op elke school aanwezige band- of cassetterecorder en een dia-apparaat zijn al voldoende.

Ervaringen met de 'taal' van beeld en geluid kunnen kinderen opdoen door middel van waarnemingsoefeningen, het praten over en het werken met betekenisdragende elementen in een beeld, het maken van foto- en diaverhalen, het maken van informatieve geluids-diaseries en het vastleggen van een verhaal op film.

Praktische werkboeken

Hans Wynants en Aad Helweg *Opname, beeld en geluid in de school* Cantecleer, De Bilt 1973

Guus Atroot, Hans Fröling en Gerard Kruger *Handboek voor audio-visuele expressie* Muusses, Purmerend 1973

In beide boeken wordt vrij grondig uitgelegd hoe leraren op school met beeld en geluid zouden kunnen werken. De nadruk ligt daarbij op het leren omgaan met foto's, film, geluids- en videobanden.

Beide boeken zijn tamelijk prijzig, maar voor mensen die daadwerkelijk met de media aan de slag willen, erg handig. Het boek van Hans Wynants en Aad Helweg troffen we bij De Slegte aan!

(red.)

HAAST

JE MAAR NIET TE LANGZAAM.

WANT ER ZIJN

HAAST

GEEN BESTEMOERS 69-78 MEER.

BESTEL BIJ HET VON-BUREAU

HAASTIG

MAAR MET AFZENDER